

doi:10.15421/171672

УДК 316.4:373.2.034

**Соціально-філософські витоки становлення концепту безпеки
у протосоціології**

Л.В. КАЛАШНИКОВА

Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, Миколаїв, Україна

Авторське резюме

Соціально-філософські витоки розуміння сутності поняття безпеки пов'язані з пануванням різних наукових картин світ. В епоху античності існуючі підходи суттєво різнилися, адже безпеку визначали як найвищу цінність держави, закон, або ж розглядали як можливість задоволення потреб функціонування особистості, а потім і всього суспільства в цілому. У працях середньовічних мислителів вона ототожнювалася з атрибутами божественного провидіння, виступаючи однією з функцій віросповідання. Для філософських ідей цих історичних епох характерні відсутність безпосереднього пізнавального інтересу до осмислення безпеки суспільства. Механістичне пізнання світу дозволило у період середньовіччя, Відродження та Нового часу виділити принципи безпечної взаємодії людини з природою, соціальним середовищем, внаслідок чого відбулося усвідомлення аналізу сутності механізмів гарантування безпеки у суспільстві, державі. В епоху Просвітництва в межах статистичної наукової картини світу безпека розглядалася як баланс між системами й підсистемами, які, маючи приналежність до людського буття, визначають характер взаємозалежності безпечного існування людини та суспільства. Аналіз становлення теорії безпеки є необхідною умовою для формування уявлень про наукові принципи управління системою безпеки, усвідомлення яких дасть можливість забезпечити безпечне існування особистості, ефективне функціонування суспільства та держави.

Ключові слова: безпека особистості; суспільство; держава; соціальна філософія; картина світу

**Socio-philosophical preconditions of formation of the concept of security
in protosociology**

L.V. KALASHNIKOVA

Petro Mohyla Black Sea national university, Nikolaev, Ukraine

Abstract

The ambiguity of the scientific interpretation of the concept of security is linked to the existence of philosophical systems, general ideas about the structure of society and the state, the laws of their functioning and development. In antiquity the security determined in the light of the collapse of the foundations of an archaic society, as the protection of the state and its citizens from numerous external threats. Existing approaches for Security concept significantly different, because it is defined as the highest value of the state, the law, or treated as an opportunity to meet the needs of the functioning of the individual, and then the whole society. In the works of medieval thinkers security was identified with the attributes of the divine providence, speaking of one of the functions of religion. In this historical period, antique principle of self-preservation of the individual and the state has been replaced by the principle of salvation. For the philosophical ideas of Antiquity and the Middle Ages are characterized by the absence of direct interest to the understanding of cognitive public safety.

The mechanistic knowledge of the world allowed the thinkers of the Middle Ages, the Renaissance and modern times to expand the boundaries of ideas about the world, highlight the principles of human safe interaction with nature and the social environment, which resulted in an awareness of the need to study safety analysis of the essence of the mechanisms of its maintenance in the society, the state. In the Age of Enlightenment within the statistical picture of the world security is seen as a balance between systems and subsystems that, with affiliation to the human being, to determine the nature of interdependence secure the existence of a particular person and society as a whole.

Historical experience shows that one of the highest goals of any government is the safety of the country, the system of social relations, public order and ensure the full protection of citizens. Securing the existence of society and its representatives can not be done without establishing connections and relationships between people, between people and nature, and without taking into account potential / apparent, internal / external dangers and threats.

The development of the theory of security is impossible without taking into account the foundations of social and philosophical heritage in this area, which is often out of sight of researchers. Socio-philosophical prerequisites of security concept creates the necessary conditions for the formation of general ideas about it as an objective reality, the study of which with the use of scientific and special methods of knowledge allows us to formulate the basic laws, scientific system of safety management principles that will ensure the safe existence of the person, the effective functioning of society and the state.

Keywords: security of the person; society; state; social philosophy

© Л. В. Калашнікова, 2016

Социально-философские предпосылки становления концепта безопасности в протосоциологии

Л.В. КАЛАШНИКОВА

Черноморский национальный университет им. Петра Могилы, Николаев, Украина

Авторское резюме

Неоднозначность научной трактовки сущности понятия безопасности связана с существованием различных картин познания мира. В эпоху античности безопасность с одной стороны рассматривалась как наивысшая ценность государства, закон с другой - как возможность удовлетворения основных потребностей личности, общества. В средневековье безопасность отождествлялась с атрибутами божественного проведения, выступая в качестве одной из функций веры. В этот исторический период античный принцип самосохранения личности и государства был заменен принципом спасения души. Механистическая картина познания мира позволила в эпоху средневековья, Возрождения, Нового времени расширить представления о мироустройстве, в частности, выделить принципы безопасного взаимодействия в системах личность-природа, личность-социум, что позволило осознать необходимость изучения безопасности, механизмов ее обеспечения в обществе, государстве. Эпоха Просвещения ознаменовалась появлением статистической картины мира, которая рассматривала безопасность как баланс между системами и подсистемами, имеющими отношение к социальной реальности, определяя характер взаимозависимости безопасного существования личности и общества. Развитие теории безопасности основывается на социально-философских идеях протосоциологического периода, создавая необходимые условия для формирования представлений о безопасности как объективной реальности, изучение которой позволит сформулировать закономерности, научные принципы управления системой безопасности, обеспечит безопасное функционирование и развитие общества и государства.

Ключевые слова: безопасность личности; общество; государство; социальная философия; картина мира

Постановка проблеми. Безпека є однією з базових потреб людини, задоволення якої визначається рівнем розвитку держави, її політичними, соціально-економічними, культурними складовими, рівнем й якістю життя у конкретному суспільстві. В історії соціально-філософської думки проблема безпеки особистості, суспільства, держави завжди була пріоритетною у порівнянні з іншими проблемами, що вимагали уваги з боку науковців. При цьому спектр наукових концепцій був досить великим – від визнання первинності гарантій існування державного апарату й рівності прав на безпеку особистості, соціуму та держави, до необхідності виключного права особистості на безпечне існування.

В історії розвитку знань про безпеку виділяють декілька етапів, на кожному з яких наукові уявлення про сутнісний зміст концепту безпеки еволюціонували, повсякчасно змінюючись, підлягаючи корегуванню. Така неоднозначність наукових позицій щодо розуміння сутності безпеки пов'язана з пануючою науковою картиною світу, наявними світоглядними настановами, що являють собою загальні уявлення про устрій соціальної реальності, законів її функціонування та розвитку. В сучасній системі наукового знання виділяють декілька наукових картин світу: міфологічна (для якої характерний антропоморфізм, що проявляється в наділенні явищ природи духовними і навіть тілесними властивостями людини); механістична (визначає природне середовище і соціум як механізми, всі складові яких виконують призначені лише для них функції); схоластична (у межах якої природа і суспільство

трактуються як деякий шифр, текст, що підлягає прочитанню, розшифруванню), статистична (розглядає природу і людство як рівнодіючі природних, культурних, економічних, політичних, соціально-побутових, суспільних, особистісно-індивідуальних, групових сил), системна (визначає природне середовище і суспільство як організовані системи, підсистеми, що складаються з мобільних, динамічно змінних елементів, здатних забезпечувати цілісність та життєздатність як окремих підсистем, так і великої системи в цілому), діантропічна (трактує реальність як ярмарок, де виникають флуктуації, об'єднання сил, що визначають ознаки, характеристики елементів реальності, дозволяючи розуміти багатомірний, поліцентричний світ у динаміці). На межі системної та діантропічної картини світу активно розвивається синергетика, ключовою ідеєю, принципом якої є цілісне осмислення єдності індивіда, природи й суспільства, характеристика процесу функціонування та розвитку біопсихосоціальної сутності людини [10, с. 18]. Означені наукові картини світу й відповідні їм способи пізнання детермінують формулювання об'єкта й предмета соціології безпеки як галузі соціологічного знання, осмислення нею життєвих сил людини й суспільства, функціонування їх безпечного життєвого простору, задаючи тим самим фундамент різних соціологічних парадигм безпеки, способів соціального мислення в цілому.

Необхідність аналізу соціально-філософських основ безпеки обумовлена тим, що його проведення дозволить сформулювати не лише загальні наукові положення про таке складне со-

ціальне явище яким є безпека, але й розкрити її загальні властивості, відносини й закони становлення, розвитку та функціонування. Вирішення завдань даного рівня процес визначення способів наукового пізнання безпеки й надасть можливість застосувати їх для створення умов збереження реальної безпеки соціальних систем, їх цілісності, стійкого розвитку та ефективного функціонування особистості, суспільства й держави.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченню філософсько-соціологічних та історичних основ постановки проблеми безпеки в історії науки присвячені роботи В. Балахонського [3], М. Ліги, Н. Павлової, І. Щеткіної [15]. Філософські основи концепції безпеки вивчав Е. Літвінов [16], натомість В. Горлинський [9] присвятив своїй праці вивченню безпеки як об'єкта аксіологічної рефлексії. Сутність і еволюцію філософського, соціологічного, релігійного, культурологічного і психологічного аспектів сприйняття безпеки досліджували у своїх роботах О. Барановський [4], О. Вікторов [5], В. Кузнецов [14] та ін.

Разом з тим, у переважній більшості сучасних наукових праць з проблем безпеки спостерігаються спроби почати розгляд вказаної проблеми на основі сучасних методологічних підходів, соціально-філософська ж спадщина в цій царині часто залишається поза увагою дослідників.

Мета дослідження – визначення особливостей формування соціально-філософських ідей щодо визначення сутності концепту безпеки у протосоціологічний період розвитку наукового знання, що охоплює проміжок часу від античної доби до початку XIX ст.

Виклад основного матеріалу. Для ранньокласових суспільств характерним є панування саме міфологічного світогляду. Філософські ідеї досократівської доби визначали людину як міру всіх речей, досконале створення природи, глобальну цінність, натомість природа розглядалася як наділена розумом першопричина всього існуючого на Землі.

В епоху розвитку класичної античної філософії безпека вивчалася як тотожність закону, її забезпечення було виключно важливим завданням держави, у той час як діяльність людини повинна була спрямовуватись, у першу чергу, на самозбереження.

Цікаве трактування безпеки запропонував Демокріт, пов'язавши її з можливістю пристосування людини до умов оточуючого її середовища, у тому числі й соціального. Причину об'єднання людей у суспільства він вбачав у потребі захисту кожного конкретного індивіда [22, с. 109].

Подібний підхід до розуміння безпеки розвивав Аристотель, який розглядав у якості основи безпеки держави розподіл влади на законодавчу, виконавчу й судову. Розмірковуючи

про небезпеки, що загрожують існуванню держави і суспільному благополуччю, Аристотель фактично створив їх типологію на основі виокремлення груп інтересів та потреб. При цьому важливого значення набувають суб'єктивні чинники, а саме: особистісні або індивідуальні здібності суб'єктів до управління державою і суспільними процесами. Основну загрозу для громадян, на його думку, становить неправильний державний лад і майнове розшарування, саме тому найбезпечнішим Аристотель вважав демократичний устрій держави, оскільки панування народу й відчуття ним своєї влади по суті є гарантією безпеки. Цікавою є його думка про важливість зменшення соціальної напруги за рахунок майнової нерівності, яка є деструктивним началом по відношенню до соціальної стабільності. Здійснюючи розробку технологій гарантування безпеки, Аристотель, у першу чергу, звертав увагу на можливість приходу до влади середнього класу, наявності розумних розмірів території держави, конфігурації кордонів, а також створення спеціальних соціальних інститутів захисту держави [2].

Платон, здійснивши типологізацію державного устрою, вважав демократію найслабшою з усіх правильних форм організації суспільства. Демократія являє собою правління більшості заради більшості, проте її слабкість полягає у тому, що рішення приймаються далеко не наймудрішими, а під тиском натовпу. Найбільшою загрозою демократичного устрою є тиранія: чим довшою є демократія, тим більш жорстоким буде повернення суспільства до керованого стану. Ідеальна держава, за Платоном, - це досягнення гармонії відносин людини і суспільства через встановлення справедливого й безпечного порядку. Всі ж інші форми державного устрою у порівнянні з ідеальним є потенційно небезпечними як для особистості, так і для суспільства в цілому. Навіть свобода як норма демократичної держави і його найвища цінність є у своєму надмірному прояві прямою загрозою для особистості й призводить до її поневолення та розчинення в тиранії.

На думку Платона, держава повинна приділяти належну увагу війнам, які забезпечують її безпеку. Ототожнюючи поняття безпеки з категоріями справедливості, розсудливості, допомога, спасіння, він розробляє системну концепцію безпеки, що засновується на поясненні наявності об'єктивного взаємозв'язку безпеки особистості й держави, який визначається моральною природою людської суті. В якості об'єкта особистісної та суспільної безпеки справедливість детермінує необхідність формування колективної системи її захисту від внутрішніх й зовнішніх загроз. Тобто держава, за логікою Платона, генетично пов'язана з особистісними потребами у безпеці й справедливому порядку, що її підтримує. Збереження у суспільстві й міжособистісних відносинах принципів справедливості як етичної

основи безпеки вимагає визначеної поведінки особистості, яка регламентується не тільки внутрішніми моральними настановами, а й соціально-регулятивними, законодавчо-інституціональними нормами. Таким чином, усвідомлення людьми справедливості приводить до необхідності формування колективної системи її захисту від внутрішніх й зовнішніх загроз. Безпека особистості – це гармонія її відносин з суспільством. Людина, як суспільна, політична істота, несе відповідальність за безпеку суспільства, держави в цілому і свою безпеку зокрема. До числа механізмів, що забезпечують безпеку держави, Платон відносив виховання й формування моральних якостей людей, надання державою всіх благ життя громадянам, які вони чесно заробили повсякденною працею [19, с. 292].

За часів панування Римської імперії розуміння сутності безпеки кардинально змінилося – формування системи безпеки однозначно здійснювалося задля забезпечення безпечного існування правлячої верхівки держави. Подібну позицію відстоював представник елліністичної філософії Епікур, який розглядав безпеку як найвищу цінність, критерій досягнення найбільшого задоволення [22, с. 133].

На думку Зенона, засновника стоїцизму, в умовах постійної загрози благополуччю, здоров'ю та життю людини, єдиним правильним способом гарантування безпеки є спокійне життя, поміркована покірність долі, задоволення лише основних потреб. Вищі ж потреби в осмисленні безпечного людського буття він пропонував реалізувати через вияв турботи про благо держави й інших громадян, захист імперії від вторгнення чужоземців. Таким чином, духовні потреби розглядалися вищі ніж матеріальні, а суспільні - вище від особистісних.

Цицерон вбачав основу стабільності безпеки римської держави у тому, щоб її політичний устрій поєднував елементи монархії (необхідність впровадження диктатури), аристократії (сенат) і демократії (народні збори). Основною загрозою безпечному існуванню є відчуження державного апарату від римського народу, оскільки істинна держава - надбання народу, а народ являю собою спільноту людей, об'єднаних спільністю інтересів й згодою у питаннях права [26].

Сенека розглядає в якості основи індивідуального безпекового існування здоровий глузд, мужній та енергійний дух, шляхетність, витривалість і готовність до будь-яких поворотів долі. Життя є щасливим, якщо людина, не виявляє недовіри, піклується про задоволення своїх фізичних потреб, приймає подарунки долі, не будучи при цьому їх рабом. Сенека вважає, що результатом такого налаштування духу є спокій і свобода, усунення будь-яких провідів для роздратування й страху [20, с. 47].

Вагомий внесок у розвиток соціально-фі-

лософської парадигми безпеки внесли представники середньовіччя (Ф. Аквінський, Дж. Фіданца, А. Миланський та ін.), які стверджували, що гарантувати безпеку здатен тільки Бог, виступаючи джерелом всіх благ. Механізми забезпечення безпечного існування тісно пов'язані з процесом підготовки себе і своїх близьких до життя в іншому світі через хрещення, праведність, абсолютну гармонію з волею Бога, підкорення особистісної волі принципам божественного порядку. Віра, покірність, надія на спасіння, служіння Богу й ближнім, любов – основні християнські чесноти, що забезпечують людині безпечне існування [13].

Розвиваючи ідеї Аристотеля, А. Августин також пов'язував безпеку з соціальною нерівністю, дещо переосмисливши її. Він висунув тезу про те, що майнова нерівність громадян є невід'ємним явищем, з яким варто змиритися, проте наголошує увагу на принциповій рівності людей перед Богом й закликає їх жити в мирі та безпеці. Інтерпретуючи небезпеку, він зводить її, головним чином, до гріха. Гріх і покарання сприймаються А. Августіном як головні загрози для людини [1, с. 257].

У філософській думці епохи Відродження визначний внесок у розуміння сутності концепту безпеки вніс Н. Макіавеллі, який провідною небезпекою функціонування суспільства вважав відсторонення політики від культури. Він вбачав сутність держави у забезпеченні загальної блага, що виступало б уособленням загальнонаціональних інтересів. Існує два види загроз безпеці держави - одна з середини, з боку громадян, інша ззовні, з боку сусідів. Зовнішні небезпеки можна подолати за допомогою війська і союзників. Якщо ззовні джерело небезпеки буде усунене, то всередині мир збережеться за умови, що його не порушать таємні змови. Єдиним механізмом управління безпекою держави він вважає формування колективної волі нації [18, с. 85].

На відміну від Н. Макіавеллі, Ф. Бекон виділив і дослідив джерела становлення, розвитку культури безпеки, зокрема, до їх числа, він відносив протиріччя чинного законодавства [23, с. 249].

Епоха Нового часу відзнаменувалася появою механістичної картини світу. Б. Спіноза провідну мету функціонування й розвитку громадянського суспільства вбачав у підтриманні миру та безпеки життя. На його думку, стан безпеки суспільства – це не лише відсутність війни, а єднання душ, узгодженість інтересів людей, національна злагода задля мінімізації страхів і загальних негараздів. Громадянський лад встановлюється природним шляхом у результаті укладання суспільного договору [21, с. 44].

Т. Гоббс, розділяючи погляди Аристотеля, стверджував, що соціальна рівність є провідною причиною конфліктів і війн, оскільки кожен громадянин намагається від-

стоювати свої права, то життєдіяльність людей переважно будується за принципом «війни всіх проти всіх». Ототожнюючи суспільство та державу, він розглядає останню як людське створіння, основний зміст існування якого полягає у заміні природного стану «людина людині вовк» принципами суспільного договору. Державу, на думку Т. Гоббса, слід розглядати як найкращий засіб для стабілізації життєдіяльності та розвитку суспільства. Після створення державних інституцій, які захищають власність й життя громадян (суд, органи влади, армія і т.д.), виникає система забезпечення безпеки, а держава власне є найефективнішим соціальним проектом задоволення потреб громадян у безпеці [7, с. 120]. Переосмисливши ідеї Т. Гоббса, можна стверджувати, що такий перехід означає перетікання особистісної безпеки індивіда як еготичної сутності в безпеку суспільну за рахунок обмеження прав і свобод, адже в його розумінні безпека є безумовною цінністю, чинником не просто виживання конкретного індивіда, соціуму, а держави, цивілізації в цілому.

Дж. Локк, уточнюючи міркування Т. Гоббса, розробив новий підхід до аналізу безпеки, що включає дослідження процесів та явищ, руйнуючих механізм управління державою. Безпеку особистості він визначає як провідну цінність, адже лише забезпечивши безпеку життя, свободи совісті й захисту власності окремого громадянина, можна говорити про можливість повноцінного функціонування державної суспільної безпеки [17, с. 39].

Ш.-Л. Монтеск'є розвивав ідею про необхідність, в інтересах державної та суспільної безпеки, розділення трьох гілок влади (виконавчої, законодавчої та судової). Крім того, він стверджував, що ліберально-гуманістичні цінності й принципи стабільного суспільного устрою (засудження деспотизму, відстоювання громадянської та особистісної свободи, віротерпимість, політична поміркованість, поступовість змін) є необхідними та достатніми умовами збереження, підтримки суспільної безпеки [24, с. 89].

Теорія суспільного договору Ж.-Ж. Руссо суттєво відрізняється від поглядів Т. Гоббса, Дж. Локка. На його думку, природний стан людей повинен трактуватися як стан первісної гармонії з природою. Людина не потребує ніяких суспільних обмежень, моралі, систематичної праці, адже здатність до самозбереження утримує її від стану «війни всіх проти всіх». Однак чисельність населення зростає, змінюються географічні умови, суспільство розшаровується на бідних і багатих, могутніх й витіснених, що починають ворогувати між собою, тому люди потребують громадянського миру: укладається суспільний договір, згідно з яким влада над суспільством переходить до держави. В основу державної влади повинна бути покладена воля й свобода кожної окремої особистості. Тому

Ж.-Ж. Руссо висуває ідею про те, що носієм і джерелом влади є народ, який може й повинен зміцнити владу, що порушує умови суспільного договору. Суверенним є не держава, а народ, адже його представники створюють закони, змінюють їх та приймають нові [11].

В умовах розколу цивілізації на зміну механістичної наукової картини приходять стохастична, в основу якої покладено складність, невизначеність, незворотність, невизначеність та нелінійність. Ця картина світу прагне пояснити, що багатоваріантність історичного процесу детермінується не тільки ризиками, але й можливістю впливати на реальні сценарії розвитку, забезпечувати безпечно існування держави, суспільства, особистості.

Подальший розвиток вивчення сутності безпеки здійснювалось у межах теоретичних напрацювань мислителів епохи Просвітництва. Так, П. Гольбах вбачав провідну мету безпеки у запобіганні небезпечного розвитку подій і забезпеченні життєстверджуючих відносин між людиною, суспільством і державою. Тому для безпечного існування необхідно зближувати людей, перетворювати їх на дійсно суспільних істот на основі об'єктивного взаємозв'язку безпеки особистості й безпеки нації в цілому. Забезпечення безпеки передбачає правильний вибір стратегії діяльності, яка повинна бути заснована на принципах об'єктивності, конкретності, наукових прогнозах соціальної реальності. До числа критеріїв безпечного існування П. Гольбах відносив стан рівноваги влади і свободи, рівноваги між всіма видами суспільної діяльності. Таким чином, він намагався дати розгорнуту характеристику стандартів безпеки, що відповідають національному, глобальному розвитку міжнародних відносин: не завдавати шкоди іншим; розвиток таких людських чеснот, як справедливість, людяність, щирість, надання допомоги нужденним; вміння поступатися власними інтересами заради інших; визнання права інших на самозбереження; дотримання принципу рівноваги сил різних держав [8, с. 42, 59].

У концепції І. Канта досягнення стану безпечного існування суспільства можливе через наявний взаємозв'язок державного громадянства людей у складі нації, міжнародного права та права всесвітнього громадянства. Найкращим аналогом для побудови безпечного суспільства, заснованого на нормах публічного права, є республіканський устрій, що відповідає принципам чистого права (свободи кожного громадянина, рівності, визнання єдиного загального законодавства) й всезагального принципу свободи. І. Кант створив проект Ліги Націй, покликаний розробити законопроект миру й безпеки, захисту прав людини у всьому світі. Ідея побудови правової держави й вічного миру, безпеки заснована на справедливості та рівності, може бути реалізована за рахунок визнання

принципів свободи кожного індивіда, а також держави (етносу, культури). Безпека існування соціального устрою залежить від умінь людей керуватися здоровим глуздом, далекоглядно передбачаючи наслідки вибору стратегії життєдіяльності, здійсненого ними [12, с. 10].

Гегель у своїх працях виклав філософські основи безпеки індивіда, держави й власності. Провідну роль у забезпеченні безпеки індивіда і суспільства відіграє держава, адже саме завдяки державі у людини формується звичка безпечного існування, що стає його другою натурою. Аналізуючи проблеми безпеки, Гегель акцентує увагу на наступному принциповому положенні: безпека окремої людини гарантує безпеку суспільства, тобто фактично мова йде про так звану інтегральну безпеку, яку має забезпечувати держава. Відмова держави від цієї функції неминуче призводить до деградації сукупності всіх суспільних відносин, деструкції соціального порядку. Значне зниження рівня моральних, правових й культурних обмежень сприяє вияву егоїзму, інстинктів, насилля. Саме це виступає першопричиною всього спектра небезпек і загроз для існування особистості, соціальних груп, держави, цивілізації й людства в цілому [6, с. 42].

Висновки. Узагальнюючи зауважимо, що для епохи античності характерна постановка проблеми взаємозв'язку безпеки з соціально-політичними відносинами у суспільстві. Безпека розглядалася крізь призму краху основ архаїчного суспільства, що супроводжувалося епідеміями, війнами, революціями, тобто трактувалася як захист держави та її громадян від чисельних зовнішніх загроз. Всі ці процеси дискредитували впевненість у тому, що дотримання звичаїв та традицій гарантує безпеку соціуму. Існуючі підходи до розуміння сутності безпеки діаметрально різнилися, адже одні мислителі розглядали її як найвищу цінність держави, закон, натомість інші розглядали як можливість задоволення потреб функціонування особистості, а потім і всього суспільства в цілому. Провідним механізмом забезпечення безпеки функціонування соціуму було недопущення майнового розшарування, надання всім громадянам однакових прав, свобод, благ необхідних для їх життєдіяльності. Для середньовічної філософії характерне трактування безпеки як атрибуту божественного провидіння, однієї з провідних функцій віросповідання. У цьому зв'язку кардинально змінилися уявлення про принципи безпечного існування: анти-

чний принцип самозбереження особистості й держави трансформувалася у принцип спасіння душі. Подібне розуміння сутності безпеки призводить до втрати її соціальної направленості.

Як і для античності, для середньовіччя характерно відсутність безпосереднього пізнавального інтересу до осмислення безпеки суспільства, що пояснюється недостатнім розвитком рефлексії у той час. Але вже тоді почали формуватися основи методологічних підходів до розуміння сутнісного змісту концепту безпеки, які актуалізувалися й знайшли конкретне втілення трохи пізніше. Механістичне пізнання світу дозволило мислителям середньовіччя, епохи Відродження та Нового часу розширити межі уявлень про світ, виділити принципи безпечної взаємодії людини з природою, соціальним середовищем, внаслідок чого сформувалися нові підходи до розуміння сутності механізмів забезпечення безпеки. При цьому пріоритетним завданням стало забезпечення безпеки за рахунок усунення й недопущення появи явищ, що перешкоджали управлінню державою. Для філософії епохи Просвітництва характерна статистична наукова картина світу, у відповідності до якої безпека розглядалася як баланс між системами й підсистемами, які, маючи безпосередню приналежність до людського буття, детермінують і визначають характер взаємозалежності безпечного існування конкретної людини та суспільства в цілому. Досвід історії показує, що однією з вищих цілей будь-якої держави є безпека країни, системи соціальних відносин, суспільного устрою й забезпечення всебічної захищеності громадян. Забезпечення безпечного існування людей і суспільства в цілому не може відбуватися без налагодження раціональних зв'язків й відносин між людьми, між людьми і природою, а також без урахування природних та інших зовнішніх впливів на людей. Соціально-філософські витоки становлення концепту безпеки створюють необхідні умови для формування найбільш загальних уявлень про безпеку як об'єктивну реальність, подальше вивчення якої із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання дозволить сформулювати основні закономірності, наукові принципи управління системою безпеки. У свою чергу, практична реалізація цих принципів дозволить зберегти цілісність й спрямувати стійкий динамічний розвиток систем безпеки задля безпечного існування особистості, ефективного функціонування суспільства та держави.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Августин А. О граде Божием. / Августин Аврелий. – Минск: Харвест; М.: АСТ, 2000. – 1294 с.
2. Аристотель. Політика / Аристотель; пер. з давньогрек. та передм. О. Кислюка. – К.: Основи, 2000. – С. 15-34.
3. Балахонская Л.В. Безопасность общества: историко-философские и теоретические аспекты осмысления / Л.В. Балахонская, В.В. Балахонский // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России: Научно-теоретический журнал. – 2012. – № 1 (53). – С. 278-285.

4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) [Текст] / О.І. Барановський. – К.: Київський національний торгово-економічний університет, 2004. – С. 23-29.
5. Викторов А.Ш. Введение в социологию безопасности: [курс лекций] / А.Ш. Викторов. – М.: «Канон +» РООИ «Реабилитация», 2008. – 568 с.
6. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духу / Г.В.Ф. Гегель; з нім. пер. П. Таращук, наук. ред. пер. Ю. Кушаков. – К.: Основи, 2004. – 548 с.
7. Гоббс Т. Философские основания учения о гражданине / Т. Гоббс. – Минск: Харвест; М.: АСТ, 2001. – 304 с.
8. Гольбах П.А. Естественная политика, или Беседы об истинных принципах управления. Избр. произв. в 2-х т. / П.А. Гольбах. – Т. 2. – М.: Соцэкгиз, 1963. – 688 с.
9. Горлинський В.В. Феномен безпеки як об'єкт аксіологічної рефлексії [Текст] / В.В. Горлинський // Мультиверсум: Філософський альманах: [збірник наукових праць] / Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К.: Український Центр духовної культури, 2004. – Вип. 40. – С. 157-168.
10. Григорьев С.И. Основы современной социологии. Учебное пособие / С.И. Григорьев, Ю.Е. Ростов. – Барнаул: Издательство Алтайского государственного университета, 2001. – 138 с.
11. Занин С.В. Общественный идеал Жан-Жака Руссо и французское Просвещение XVIII века / С.В. Занин. – СПб.: Миръ, 2007. – 535 с.
12. Кант И. Лекции о философском учении о религии / И. Кант; пер. с нем. Л.Э. Крыштоп. – М.: Канон+, 2016. – 384 с.
13. Карсавин Л. Философия истории / Л. Карсавин. – СПб., 1993. – С. 51-52, 101-103.
14. Кузнецов В.Н. Социология безопасности: учебное пособие / В.Н. Кузнецов. – М., КДУ, 2009. – 422 с.
15. Лига М.Б. Социальная безопасность молодежи: организационно-управленческое обеспечение: монография / М.Б. Лига, Н.С. Павлова, И.А. Щеткина. – М.: Издательство «Академия Естествознания», 2012. – С. 21-24.
16. Литвинов Э.П. Философские основы концепции безопасности / Э.П. Литвинов // Пространство и время. – 2012. – № 1 (7). – С. 66-73.
17. Локк Дж. Сочинения: в 3-х т. / Дж. Локк. – Т. 3. – М.: Изд-во «Мысль», 1988. – 668 с.
18. Макиавелли Н. Государь: Сочинения / Н. Макиавелли. – М.: ЗАО Изд-во «ЭКСМО-Пресс»; Харьков: Изд-во «Фолио», 2001. – 656 с.
19. Платон. Диалоги: Протагор, Большой Иппий, Иппий Меньший, Евтидем, Евтифрон, Апология Сократа, Критрон / Платон; пер. с древнегреч. – М.: Академический проект, 2011. – 351 с.
20. Сенека Луций Анней. Философские трактаты / Сенека; пер. Т.Ю. Бородай. – 1-е изд. – СПб.: Алетея, 2001. – 400 с.
21. Спиноза Б. Политический трактат / Б. Спиноза // Избр. произв. В 2-х т. – Т. 2. – М.: Политиздат, 1957. – С. 37-40.
22. Тофтул М.Г. Сучасний словник з етики / М.Г. Тофтул. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.
23. Фишер К. История новой философии: введение в историю новой философии. Фрэнсис Бэкон Верлуамский / К. Фишер // Фрэнсис Бэкон Верлуамский: реальная философия и ее эпоха. – М.: Издательство АСТ, 2003. – С. 217-536.
24. Філософія [Текст]: підручник / О.Г. Данильян, В.М. Тараненко. – Харків: Право, 2014. – 492 с.
25. Фрагменты ранних греческих философов. – Ч. I. От этических теокосмогоний до возникновения атомистики. – М.: Наука, 1989. – С. 132-134.
26. Цицерон. Диалоги. О государстве. О законах / Цицерон. – М.: Изд-во «Наука», 1966. – Серия «Литературные памятники» – С. 20-21.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2016

REFERENCES:

1. Avgustin, A., 2000. O grade Bozhiem [City of God]. Minsk, 1294 (in Russian).
2. Aristotel', 2000. Polityka (O. Kyslyuka, Trans) [Policy]. Kyiv, 15-34 (in Ukraine).
3. Balahonskaja, L.V., & Balahonskij, V.V., 2012. Bezopasnost' obshhestva: istoriko-filosofskie i teoreticheskie aspekty osmyslenija [Security society: historical and theoretical aspects of understanding]. Nauchno-teoreticheskij zhurnal: Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta MVD Rossii, №1(53), 278-285 (in Russian).
4. Baranovs'kyi, O.I., 2004. Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiya otsinky ta mekhanizmy zabezpechennya) [Financial security in Ukraine (assessment methodology that enforcement mechanisms)]. Kyiv, 23-29 (in Ukraine).
5. Viktorov, A.Sh., 2008. Vvedenie v sociologiju bezopasnosti [Introduction to sociology security]: [kurs lekcij]. Moscow, 568 (in Russian).
6. Hehel', H.V.F., 2004. Fenomenolohiya dukhu [The phenomenology of spirit] (P. Tarashuk, Trans, Y. Kushakov, Eds.). Kyiv, 548 (in Ukraine).
7. Gobbs, T., 2001. Filosofskie osnovanija uchenija o grazhdanine [Philosophical foundations of the doctrine about the citizen]. Minsk, 304 (in Russian).
8. Gol'bah, P.A., 1963. Estestvennaja politika ili besedy ob istinnykh principah upravlenija [The natural politician or conversation about the true principles control]. Moscow, 688 (in Russian).
9. Horlyns'kyi, V.V., 2004. Fenomen bezpeky yak ob'yekt aksiolohichnoyi refleksiyi [The phenomenon of security as an object of axiological reflection] [Tekst]. Mul'tyversum: Filosofs'kyi al'manakh [zbirnyk naukovykh prats']. Kyiv, Vol. 40, 157-168 (in Ukraine).

10. Grigor'ev, S.I., & Rastov, Ju.E., 2001. Osnovy sovremennoj sociologii [Foundations of modern sociology]. Uchebnoe posobie. Barnaul, 138 (in Russian).
11. Zanin, S.V., 2007. Obshhestvennyj ideal Zhan-Zhaka Russo i francuzskoe Prosveshhenie XVIII veka [The social ideal of Jean-Jacques Rousseau and French Enlightenment of the eighteenth century]. SPb., 535 (in Russian).
12. Kant, I., 2016. Lekcii o filosofskom uchenii o religii [Lectures on the philosophical doctrine of religion] (L.Je. Kryshchok, Trans). Moscow, 384 (in Russian).
13. Karsavin, L., 1993. Filosofija istorii [The philosophy of history]. SPb., 51-52, 101-103 (in Russian).
14. Kuznecov, V.N., 2009. Sociologija bezopasnosti [Sociology of security]: uchebnoe posobie. Moscow, 422 (in Russian).
15. Liga, M.B., & Pavlova, N.S., & Shhetkina, I.A., 2012 Social'naja bezopasnost' molodezhi: organizacionno-upravlencheskoe obespechenie [Social security of young people: organisational and management support]: monografija. Moscow, 21-24 (in Russian).
16. Litvinov, Je.P., 2012. Filosofskie osnovy koncepcii bezopasnosti [Philosophical foundations of the concept of security]. Prostranstvo i vremja, № 1(7), 66-73 (in Russian).
17. Lohk, Dzj., 1988. Sochinenija v treh tomah [Compositions in three volumes]. Moscow, 668 (in Russian).
18. Makiavelli, N., 2001. Gosudar' [The Emperor]: Sochinenija. Moscow, 656 (in Russian).
19. Platon, 2011. Dialogi: Protogor, Bol'shoj Ippij, Ippij Men'shij, Evtidem, Evtifron, Apologija Sokrata, Knitron [Dialogues: Protagoras, Big IPPI, IPPI Smaller, Euthydemus, Euthyphron, Apology of Socrates, Citron]. Moscow, 351 (in Russian).
20. Seneka, Lucij Annej, 2001 Filosofskie traktaty [Philosophical treatises] (T.Ju. Borodaj, Trans). SPb., 400 (in Russian).
21. Spinoza B., 1957. Politicheskij traktat [Political treatise]. Moscow, 37-40 (in Russian).
22. Toftul, M.H., 2014. Suchasnyj slovnyk z etyki [Modern dictionary of ethics]. Zhytomyr, 416 (in Ukraine).
23. Fisher, K., 2003. Istorija novoj filosofii: vvedenie v istoriju novoj filosofii. Frjensis Bjekon Verluamskij [History of the new philosophy: an introduction to the history of the new philosophy. Francis Bacon Verlinsky]. Moscow, 217-536 (in Russian).
24. Danyl'yan, O.G., Taranenko, V.M. (Eds.), 2014. Filosofiya [Philosophy] [Tekst]: pidruchnyk. Kharkiv, 492 (in Ukraine).
25. Fragmenty rannih grecheskih filosofov. Ot jepicheskikh teokosmogonij do vozniknovenija atomistiki [Fragments of the early Greek philosophers. Part I. From epic to cosmology before the emergence of atomic theory], 1989. Moscow, 132-134 (in Russian).
26. Ciceron, 1966. Dialogi. O gosudarstve. O zakonah [Диалоги. О государстве. О законах]. Moscow, 20-21 (in Russian).

Калашникова Людмила Володимирівна – кандидат соціологічних наук, доцент
 Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
 Адреса: 54003, Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10

Kalashnikova Lyudmila V. – PhD in sociological science, associate professor
 Petro Mohyla Black Sea national university
 Address: 10, 68 Marines Str., Nikolaev, 54003, Ukraine
 E-mail: lvalashnikova198@gmail.com

Калашникова Людмила Владимировна – кандидат социологических наук, доцент
 Черноморский государственный университет им. Петра Могила
 Адрес: 54003, Николаев, ул. 68 Десантников, 10